

ZAGADNIENIA RUCHU WYDAWNICZEGO W PIŚMIENICTWIE NAUKOWYM W XXI w.

Katarzyna Jarzyńska
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
ul. Bednarska 2/4, 00-310 Warszawa
E-mail: k.jarzynska2@uw.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8181-963X>

ABSTRAKT

Cel. Piśmiennictwo naukowe z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach od zawsze szczególną uwagę skupiało na zagadnieniach ruchu wydawniczego. Bibliologia jako najstarszy człón wyżej wymienionej dyscypliny była i jest ważnym przedmiotem analiz badaczy. Jedną z subdyscyplin bibliologii są badania ruchu i rynku wydawniczego. Głównym celem artykułu jest przedstawienie różnych sposobów badania i postrzegania zagadnień ruchu wydawniczego przez naukowców z różnych dyscyplin.

Omówione koncepcje. Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, analizie poddając prace z zakresu zagadnień ruchu wydawniczego, wydane w latach 2000- 2022. Dokonano analizy głównych kierunków refleksji nad przedmiotem artykułu. Prześledzono podstawowe kierunki badań nad zagadnieniami wydawniczymi w piśmiennictwie naukowym w podziale na monografie, prace zbiorowe, rozdziały w monografiach, artykuły z czasopism naukowych.

Wyniki i wnioski. Dokonano analizy głównych kierunków refleksji nad przedmiotem publikacji, ustalono podstawowe kierunki badań nad zagadnieniami wydawniczymi w piśmiennictwie naukowym oraz sformułowano wnioski dotyczące miejsca zagadnień ruchu wydawniczego w obszarze badawczym nauk o komunikacji społecznej i mediach.

Oryginalność/wartość poznawcza podejścia. Przedstawiono metody badania oraz opisywania zagadnień ruchu wydawniczego w interdyscyplinarnym dyskursie naukowym. Scharakteryzowano stan badań z tego zakresu w piśmiennictwie naukowym z XXI wieku. Ustalono miejsce zagadnień ruchu wydawniczego w obszarze badawczym nauk o komunikacji społecznej i mediach.

Słowa kluczowe: bibliologia, piśmiennictwo naukowe, rynek wydawniczy, ruch wydawniczy, zagadnienia wydawnicze

Issues of the publishing movement in scientific writing in the 21st century

ABSTRACT

Aim. Scientific literature in the field of social communication and media sciences has always focused special attention on the issues of the publishing movement. Bibliology as the oldest part of the above-mentioned discipline has been and is an important subject of research by researchers. One of the sub-disciplines of bibliology is research into the movement and market of publishing. The main aim of the article is to present various ways of researching and perceiving issues of the publishing movement by scientists from various disciplines.

Concept. A method of analysis and criticism of the literature was used, analyzing works in the field of publishing issues published in the years 2000-2022. The main directions of reflection on the subject of this article were analyzed. The basic directions of research on publishing issues in scientific literature were traced, broken down into monographs, collective works, chapters in monographs, articles from scientific journals.

Results and conclusions. The main directions of reflection on the subject of this publication were analyzed, the basic directions of research on publishing issues in scientific literature were established, and conclusions were formulated regarding the place of publishing issues in the research area of social communication and media sciences.

Originality/cognitive value of the approach. The author had presented methods of researching and describing the issues of the publishing movement in the interdisciplinary scientific discourse. The state of research in this field in the scientific literature of the 21st century has been characterized. The place of publishing issues in the research area of social communication.

Keywords: bibliology, publishing market, publishing movement, publishing issues, scientific literature

WPROWADZENIE

Jako ruch wydawniczy rozumie się „całokształt działalności kulturalnej, która ma na celu produkcję i dystrybucję książek. W węższym nieco znaczeniu możemy mówić o układzie organizacyjnym przedsiębiorstw wydawniczych, o systemie nadzorczym i koordynującym działalność wydawniczą, o sposobie wydawania książek czy o produkcji wydawniczej” (Mlekicka, 1987, s. 5).

Nadrzędnym celem opracowania jest przedstawienie różnych sposobów badania i postrzegania zagadnień ruchu wydawniczego przez naukowców z rozmaitych dyscyplin, badających to zagadnienie na łamach polskich czasopism naukowych w latach 2000-2022.

Wśród celów szczegółowych podjętych badań można wymienić:

- analizę głównych kierunków refleksji nad przedmiotem publikacji,
- analizę podstawowych kierunków badań nad zagadnieniami wydawniczymi w piśmiennictwie naukowym,
- ustalenie miejsca zagadnień ruchu wydawniczego w obszarze badawczym nauk o komunikacji społecznej i mediach.

METODOLOGIA

Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa dotyczącego zagadnień ruchu wydawniczego, wydanego w latach 2000-2022. Dzięki temu możliwe było uchwycenie i dokonanie charakterystyki dotychczasowego dorobku, kierunków dyskursu i rozwoju metodologii w badanym zakresie tematycznym.

Wyboru publikacji do analizy dokonano, posługując się dostępnymi katalogami polskich bibliotek: NUKAT, BN oraz specjalistycznymi wyszukiwarkami naukowymi: Google Scholar, CEEOL, Infona, Europeana. Głównym kryterium doboru był zakres tematyczny znalezionych materiałów oraz ich zgodność z wyznaczonym przedziałem czasowym, które odpowiadają celom pracy.

Pod uwagę zostały wzięte:

- ze względu na formę: monografie, prace zbiorowe, rozdziały w monografiach, artykuły z czasopism naukowych;
- ze względu na treść: opracowania poświęcone problematyce zagadnień ruchu wydawniczego;
- ze względu na zakres chronologiczny: publikacje z lat 2000-2022.

Wykluczone zostały:

- ze względu na formę: prace dyplomowe, sprawozdania z konferencji, raporty, recenzje monografii itp.;
- ze względu na treść: opracowania teoretyczne i metodologiczne z dziedziny informacji naukowej i bibliotekoznawstwa.

Przyjęte założenia doprowadziły do ograniczenia liczby analizowanych publikacji, pozwoliły się lepiej skupić na celach pracy, a więc poszukiwaniu w literaturze naukowej wydanej w XXI wieku z dziedziny nauk o komunikacji społecznej i mediach na temat ruchu wydawniczego. Analizie poddano ogółem 10 monografii, 2 serie wydawnicze, 11 artykułów z czasopism naukowych, 1 numer specjalny czasopisma oraz 3 rozdziały w pracach zbiorowych.

WYNIKI BADAŃ

Analiza monografii dotyczących przedmiotu tego artykułu pozwoliła na wykazanie, że w znacznej mierze dotyczyły one zagadnień historycznych związanych z dziejami polskiego rynku książki w XIX i XX wieku. Tylko kilka z badanych tytułów poświęconych było opisywaniu bieżącej sytuacji na rodzimym rynku wydawniczym.

Maria Konopka (2018) zbadała dzieje polskiego rynku wydawniczego we Lwowie na przełomie wieków w publikacji *Polski rynek wydawniczy Lwowa w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1914)*. W swojej monografii przybliżyła czytelnikom osiągnięcia lwowskich nakładców i ich wkład do ogólnopolskiego dorobku wydawniczego II połowy XIX wieku i początku XX wieku. Szczególna uwaga poświęcona została środowisku księgarzy-nakładców, które aktywnie działało w zakresie poszukiwania źródeł finansowania. Prześledzone zostały także losy najważniejszych firm i ich właścicieli, którzy podejmowali nowatorskie rozwią-

zania organizacyjne, w celu jak najdłuższego utrzymania się na rynku. Poza osiągnięciami i wyborami nakładców przybliżono także kształt kompozycji graficznej wydawanych przez nich edycji.

Ruch wydawniczy we Lwowie w latach 1929-1930 to książka autorstwa Andrzeja Skrzypczaka (2012). Jej tematyka tworzy niejako kontynuację problematyki podjętej przez Konopkę (2018). Głównym celem autora było przedstawienie ruchu wydawniczego Lwowa w okresie międzywojennym jako fragmentu dziejów polskiego rynku książki. Dokonał tego dzięki charakterystyce najważniejszych firm wydawniczych, drukarskich i księgarskich. Ukazano także bogactwo narodowościowe osób tworzących rynek wydawniczy we Lwowie w XX-leciu międzywojennym.

Kolejnym etapem w dziejach polskiego ruchu wydawniczego jest okres po II wojnie światowej. Piotr Kitrasiewicz z Łukaszem Gołębiewskim (2005) wydali *Rynek książki w Polsce 1944-1989* badający powojenny rynek wydawniczy. Książkę podzielono według kolejnych okresów w historii Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Każdy z rozdziałów opatrzone komentarzem wprowadzającym odbiorców w realia polityczne, gospodarcze i kulturalne obowiązujące w naszym kraju w danym momencie historycznym. Zamieszczono także obszernie charakterystyki funkcjonujących wówczas oficyn, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji wydawniczej, co daje pojęcie na temat specjalizacji poszczególnych przedsiębiorstw. Każdy z rozdziałów kończy część statystyczna zawierająca wykazy najważniejszych autorów, największych bestsellerów oraz najpoczytniejszych książek.

Ruch wydawniczy Gdańska, Gdyni i Sopotu od zakończenia II wojny światowej do okresu transformacji 1989 roku omawia praca *Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945-1989)* Jolanty Laskowskiej (2009). Analizie poddano w niej działalność wielu oficyn wydawniczych, wśród których znajdują się te należące do uczelni wyższych, instytucji naukowo-badawczych, naukowo-kulturalnych, katolickich oraz urzędowych na tle sytuacji społecznej i ekonomicznej. Co warte podkreślenia, analizie poddana została również produkcja wydawnicza tzw. drugiego obiegu oraz mechanizmy polityki wydawniczej PRL.

Problematyka drugiego obiegu została podjęta także przez Jana Olaszka (2015) w publikacji *Rewolucja powielaczy. Niezależny ruch wydawniczy w Polsce 1976-1989*. Monografia ta stanowi szersze spojrzenie na historię niezależnego ruchu wydawniczego i docenienie roli „bibuły” jako głównego oręża walki o demokrację i wolność. Autor wykazał, że bezdebitowe publikacje są nie tylko przestrzenią sporów ideowych i politycznych. Na łamach drugoobiegowych książek i broszur pojawiło się wiele znakomitej literatury, na której oficjalną publikację Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk nie wydałby zgody. Olaszek (2015) pokazuje wydawnictwa podziemne „od kuchni”, przedstawiając czytelnikowi drukarnie, zmieniające się techniki powielania i kolportażu.

W 2019 roku ukazała się kolejna pozycja poświęcona dziejom niezależnego ruchu wydawniczego (Kuta, 2019). Tym razem uwaga badaczki, Cecylii Kuty, skupiła się na dziejach drugiego obiegu w Krakowie w latach 1976-1990. Na łamach monografii *Niecenzurowane. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Krakowie w latach 1976-1990* ukazano lokalną oraz ogólnopolską skalę tego zjawiska oraz stopień infiltracji wydawniczego podziemia przez specjalne tajne służby. W układzie pro-

blemowo-chronologicznym scharakteryzowano najważniejsze pisma i wydawnictwa, opisano techniki druku i sposoby kolportażu, a także sporo uwagi poświęcono działaniom aparatu represji, który zwalczał niezależny i podziemny krakowski ruch wydawniczy.

Historii ruchu wydawniczego na Kujawach i Pomorzu w PRL-u poświęcona została publikacja Wandy A. Ciszewskiej (2015) pod tytułem *Skażone władzą. Ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956*. Autorka skoncentrowała się na tym, jak decyzje władz centralnych, przemocą zaprowadzających w kraju nowe porządki, wpłynęły na sprawy wydawniczo-księgarskie w interesującym ją obszarze. Omawia uwarunkowania rozwoju ruchu wydawniczo-księgarskiego na badanym terenie, charakteryzuje wybrane pomorskie firmy wydawniczo-księgarskie, a także opisuje przekształcenia lokalnych rynków książki. Ponadto w książce zbadano rozmiar i charakter produkcji wydawniczej w latach 1945-1956 w województwie pomorskim/bydgoskim. Ciekawą częścią książki jest bogaty opis struktury i działalności Domu Książki w Bydgoszczy z uwzględnieniem poszczególnych działów i dziejów organizacji.

W okresie objętym badaniem na rynku pojawiło się także kilka tytułów opisujących współczesny ruch wydawniczy. Zagadnieniem wtórnego rynku książki przyjrzał się Grzegorz Nieć (2016) w książce *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy*. Autor stara się w przystępny sposób przedstawić poszczególne składowe badanego problemu – dzieje, ludzi, instytucje, a także sposoby pozyskiwania książek na wtórny rynek, formy sprzedaży i rozpowszechniania. Poza technologicznym aspektem tego zjawiska dużą rolę przykładu do opisanego pod względem kulturowym i głęboko osadzonym w rzeczywistości polskiego rynku wydawniczego.

Sposobom docierania książek do odbiorców na pierwotnym rynku książki swoją monografię pod tytułem *Wybrane formy promocji książki w Polsce i na świecie* poświęcił Łukasz Śmigiel (2018). Jego celem było wprowadzenie czytelników w świat promocji pisarza i jego literatury. Opis aktualnych praktyk stosowanych na rynku jest połączony z analizą ewolucji stosowanych narzędzi na przestrzeni kilku ostatnich lat. Położono nacisk na ukazanie największego problemu współczesnych wydawców, którym nie jest już wydanie książki, a dotarcie z informacją o niej do właściwego grona odbiorców.

Osobne opracowanie mogłoby natomiast zostać poświęcone bogatej działalności Biblioteki Analiz na polu badania współczesnego ruchu wydawniczego, dlatego w niniejszym artykule jej dorobek zostanie jedynie zarysowany. Najważniejszą, cyklicznie ukazującą się już od 1998 roku pozycją jest *Rynek książki w Polsce (1998-2023)*. Na przestrzeni lat z jednego tomu publikacja ta rozrosła się w 2017 roku do pięciotomowego kompendium, na które składają się tomy: *Wydawnictwa; Dystrybucja; Targi, Instytucje, Media; Who is who; Poligrafia i Papier*. Zawarto w nich opis analizy zmian i prognoz rozwoju poszczególnych segmentów rynku wydawniczego; prezentacje największych firm z branży; przegląd najważniejszych wydarzeń na rynku wydawniczo-księgarskim; informacje o najważniejszych polskich targach książki oraz organizacjach i instytucjach działających na rynku książki; kilkaset biogramów osób kształtujących polski rynek wydawniczy; liczne tabele

i zestawienia z wynikami badań czytelnictwa, nakładami książek czy informacjami o wielkości produkcji wydawniczej.

Związany z Biblioteką Analiz Gołębiewski w 2006 roku wydał także *Rynek książki w Polsce. Podstawowe zagadnienia*. Książka ta ma charakter podręcznika i przybliży studentom najważniejsze zagadnienia dotyczące rynku wydawniczo-księgarskiego (Gołębiewski, 2006). Gołębiewski jest także redaktorem serii *Rozmowy o rynku książki* wychodzącej od 2002 roku, w której zbierane są rozmowy wyrażające niepokój i przyszłość dystrybucji książki i jej miejsca w cyfrowym świecie. Poruszany jest w nich także temat self-publishingu, kondycji czytelnictwa, przyszłości targów i festiwali, zmieniających się preferencjach i nawykach czytelników, a także promocji literatury (Gołębiewski i in., 2002-2020).

Wśród artykułów publikowanych w czasopismach naukowych w XXI wieku z zakresu badań nad problematyką ruchu wydawniczego dość liczna jest grupa artykułów teoretycznych i statystycznych, poruszających podstawowe zagadnienia dotyczące polskiego rynku książki. Artykuł Jadwigi Sadowskiej (2004) pod tytułem *Wybrane aspekty polskiego rynku wydawniczego po 1989 roku w świetle statystyki* poświęcono badaniom statystycznym wielkości produkcji wydawniczej książek i czasopism oraz zmianom rynku wydawniczego w zakresie tematyki i liczbie wydawców od 1989 do 2003 roku. Autorka zauważyła już wtedy, że podaż książek zaczęła przewyższać popyt na nie, z czym mamy do czynienia również w czasach obecnych.

Sadowska (2013) zbadała geografie wydawniczą książek w Polsce w artykule *Geografia wydawnicza książek w Polsce (1999-2010)*. Na podstawie analizy tytułów książek zawartych w *Ruchu Wydawniczym w Liczbach* pokazano zróżnicowanie terytorialne produkcji wydawniczej książek w Polsce. Stwierdzono, że największym ośrodkiem wydawniczym jest Warszawa i województwo mazowieckie, choć udział tego terytorium powoli zmniejsza się na rzecz innych miast. Kolejne miejsca zajmują: Kraków i województwo małopolskie, Katowice i województwo śląskie, Poznań i województwo wielkopolskie oraz Wrocław i województwo dolnośląskie. Zauważono powolny proces decentralizacji wydawniczej.

Obecność problematyki zagadnień wydawniczych w publikacjach teoretycznych z zakresu bibliologii sprawdziła Magdalena Wójcik (2012) w artykule *Zagadnienia wydawnicze w nauce o książce*. Analiza i krytyka piśmiennictwa pozwoliła na przedstawienie strategii przedstawiania problematyki zagadnień wydawniczych przez teoretyków nauki o książce, na podstawie polskich prac z tego zakresu, wydanych w latach 1975-2010. Ustalono podstawowe kierunki badań nad zagadnieniami wydawniczymi na gruncie bibliologii oraz sformułowano wnioski dotyczące ich miejsca w obszarze badawczym nauki o książce.

Spora część zbadanych artykułów powstałych w XXI wieku z zakresu problematyki badań ruchu wydawniczego skupiała się wokół tematyki historycznej. Dziewiętnastowiecznemu rynkowi wydawniczemu został poświęcony numer specjalny czasopisma *Sztuka Edycji* z 2013 roku, pod redakcją Marcina Lutomierskiego (2013). Znalazły się w nim artykuły opisujące m.in. strategię wydawców warszawskich na przełomie XVIII i XIX wieku, dzieje firmy Stanisława Andrzeja Krzyżanowskiego w Krakowie w latach 1870-1900, dylematy Michała Arcta

u schyłku XIX wieku, rynek wydawniczy książki dziecięcej w zaborze rosyjskim na przełomie XIX i XX wieku oraz charakterystykę przekazów literackich na łamach prasy kobiecej w XIX wieku.

W artykule *Wydawcy w służbie idei. O pionierach hebrajskiego świeckiego ruchu wydawniczego* Magda Sara Szwabowicz (2017) zbadała działalność świeckich hebrajskich wydawców w Polsce u schyłku XIX i na początku XX wieku. Opisała sylwetki najważniejszych postaci tego rynku wydawniczego i przybliżyła ich najważniejsze przedsięwzięcia związane z rozwojem różnych gatunków świeckiej literatury hebrajskiej aż do wybuchu II wojny światowej. Przedstawiła ich nie tylko jako uczestników rynku wydawniczego, ale także jako osoby zajmujące się promocją literatury i finansowym wsparciem debiutujących autorów.

Problematyką drugiego obiegu wydawniczego zajęli się Olaszek i Grzegorz Wołk (2013) w artykule *Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa*. Ukazano w nim, jaką wiedzę na temat ruchu miała Służba Bezpieczeństwa i jakie działania prowadziła w okresie od wprowadzenia stanu wojennego do 1987 roku. Poza krytycznym komentarzem dotyczącym wydarzeń historycznych w artykule zamieszczono transkrypcję tajnego dokumentu z Archiwum Akt Dawnych opatrzonego przypisami z biogramami występujących w jego treści osób i informacjami o wydawnictwach.

Marta Pękalska w artykule *Wrocławski ruch wydawniczy lat 1945–1953* z 2015 roku podjęła próbę odtworzenia dziejów ruchu wydawniczego we Wrocławiu tuż po II wojnie światowej (Pękalska, 2015). Brak polskiego słowa drukowanego zaspokajano przez tworzenie bibliotek i wypożyczalni, a także uruchamianie działalności wydawniczej, którą podjęło około 50 instytucji. Były wśród nich księgarnie, profesjonalne oficyny, towarzystwa, instytucje naukowe, partie polityczne, urzędy, a nawet autorzy i ich rodziny. Kluczową rolę odegrały w tym zakresie instytucje prywatne, którym poświęcono znaczną część tekstu.

Artykuł Beaty Foszczyńskiej (2016) *Książka sportowa na polskim rynku wydawniczym w latach 1989–1995* poświęcony jest specyficznemu wycinkowi polskiego rynku wydawniczego w XX wieku. Opracowanie odpowiada na pytanie, jak wyglądał rynek wydawniczy książki sportowej po zmianach ustrojowych w 1989 roku. Zbadano także, które wydawnictwa wydawały książki związane ze sportem, do jakich zagadnień, tematów i dyscyplin sportowych sięgano najczęściej. Sprawdzono również, jaka była dominująca tematyka wśród wydanych w badanym okresie książek sportowych.

Literatura dla dzieci i młodzieży dla władz Polski Ludowej stanowiła ważne narzędzie walki ideologicznej służące wychowaniu nowych pokoleń obywateli w duchu ideologii socjalistycznej. Problematyce tej poświęcił swój artykuł *Polska literatura dla dzieci i młodzieży w okowach cenzury. Oceny wydawnicze książek z lat 1948–1956* Michał Rogoż (2012). Zbadał przechowywane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie protokoły recenzyjne zgłoszonych do druku książek dla dzieci i młodzieży, ukazując rozmaite strategie zmierzające do narzucenia młodym czytelnikom jedynie słuszną ideologicznie wizję świata. Wykazano, które tematy były nadmiernie promowane, a których starano się unikać w literaturze dziecięcej i młodzieżowej w okresie PRL-u.

Również na współczesnym rynku książki duże znaczenie odgrywa książka dla dzieci i młodzieży. Michał Zając (2007) opisał zmiany, jakie zaszły w tym segmencie na łamach artykułu *Rynek wydawniczy w dziedzinie książki dla dzieci – dobra zmiana!*. Wskazał na kilka czynników sprzyjających zmianie sytuacji na polskim rynku książki dziecięcej na lepsze: sukces sagi o Harrym Potterze, działania Polskiej Sekcji IBBYY oraz Fundacji ABC XXI i kampanii promocyjnej *Cała Polska czyta dzieciom* prowadzonej od 2001 roku. Na rynku pojawiły się także nowe wydawnictwa oferujące książkę dla najmłodszych takie jak: Muchomor, Wytwórnia, Dwie Siostry czy Hokus-Pokus. Firmy istniejące już na polskim rynku wydawniczym, takie jak Znak, Bellona czy Firma Księgarska Jacek i Krzysztof Olesiejuk Inwestycje zwiększyły liczbę tytułów książki dziecięcej w swoich ofertach.

Statystykom wydawania literatury dziecięcej w Polsce przyjrzała się Jadwiga Sadowska (2016) w artykule *Literatura dziecięca w Polsce w świetle statystyki wydawniczej (1944-2012)*. W badanym okresie segment książki dziecięcej i młodzieżowej stanowił średnio 20-25% literatury pięknej wydawanej w Polsce. Do 1989 roku o kształcie rynku wydawniczego, w tym rynku książki dziecięcej i młodzieżowej decydowały władze państwowe. Od 1990 roku rynek przekształcił się w prywatny, o którego kształcie decydują wydawcy i czytelnicy. Tekst przedstawia statystyki wydanych książek dla dzieci, przekładów literatury obcej, spis najpopularniejszych autorów polskich i zagranicznych oraz spis najczęściej publikowanych książek dla dzieci w latach 1944-2012.

Specyficzny segment polskiego rynku książki dziecięcej i młodzieżowej opisała Katarzyna Barcik (2021) w artykule *Fińskie książki dla dzieci na polskim rynku wydawniczym*. Omówiono jej znaczenie na tle literatury z pozostałych państw skandynawskich i przedstawiono historię przetłumaczonych na język polski fińskich publikacji dla dzieci. Dokonano krótkiej charakterystyki twórczości tamtejszych pisarzy i ilustratorów, a także wskazano wyróżniające opisywaną literaturę komponenty, które mogą okazać się szczególnie interesujące dla polskich wydawnictw książkowych.

Rozdziały w monografiach zbiorowych stanowiły niewielki ułamek piśmiennictwa naukowego w latach 2000-2022 z zakresu badań nad zagadnieniami ruchu wydawniczego. Na potrzeby tego opracowania wybrano 3 rozdziały najbardziej reprezentatywne dla podejmowanych kierunków badawczych w tym zakresie. Wszystkie dotyczyły one zagadnień historycznych ruchu wydawniczego przed wybuchem II wojny światowej.

Ewa Wójcik (2001) w tomie 5 monografii zbiorowej *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku* opublikowała rozdział pod tytułem *Ruch wydawniczy we Lwowie w okresie dwudziestolecia międzywojennego*. W formie szkicu zasygnalizowała w nim zagadnienia warte opracowania dotyczące działalności lwowskich firm wydawniczo-księgarskich w dwudziestoleciu międzywojennym. Dzięki korzystnym warunkom rozwoju ruchu wydawniczo-księgarskiego we Lwowie powstawało wiele nowych firm, a te istniejące dynamicznie się rozwijały. Całościowy dorobek Lwowa do 1893 roku wyniósł 6879 pozycji, co stanowiło 1/3 produkcji całej Galicji. Autorka zasugerowała także potrzebę opracowania kartoteki wytworów poszczególnych oficyn, co pozwoli na pełne przedstawienie obrazu lwowskiego ruchu wydawniczego w badanym okresie.

Jarosław Durka (2014) swój rozdział w monografii zbiorowej pod tytułem *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XX i pierwszych latach XXI wieku* poświęcił problematyce działalności wydawniczej w dwudziestoleciu międzywojennym na przykładzie problemów Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. Mimo licznych utrudnień wynikających z potrzeby scalenia polskiej edukacji w jeden system po latach zaborów, zmiennej koniunktury gospodarczej czy sporych zmian politycznych w XX wieku utrzymywało wysoki poziom swoich publikacji. Wspierano rozwój pedagogiczny i naukowy nauczycieli, a także pracę szkół. TNSW mimo licznych trudności skutecznie prowadziło działalność edytorską, zajmując dominującą pozycję na rynku wydawniczym II RP.

Problematyka ruchu wydawniczego w powojennej Polsce została podjęta przez Martę Nadolną-Fluczykont (2014) w rozdziale *Wznowienia książek z dwudziestolecia międzywojennego* opublikowanym w 4 tomie *Literatury dla dzieci i młodzieży*. Opisano w nim powojenną reaktywację oficyn poprzez wydawanie najpoczytniejszych tytułów z okresu dwudziestolecia międzywojennego z zakresu książek dla dzieci i młodzieży. Celem edytorów była szybka odbudowa finansowa po ciężkich latach wojny i okupacji, a także chęć szybkiego osiągnięcia zysków. Wydawnictwa te musiały jednak podporządkować się wielu przepisom i dyrektywom wprowadzanym przez nowych rządzących, które uniemożliwiały im pełny rozwój.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza pokazała, że w polskich pracach z zakresu zagadnień ruchu wydawniczego z lat 2000-2022 dominowały rozważania historyczne i statystyczne nad różnorodnymi przedmiotami badań z zakresu dziejów i rozwoju rynku wydawniczego w Polsce. Najwięcej publikacji ukazało się w postaci artykułów naukowych i monografii, a najmniej w postaci rozdziałów w monografiach zbiorowych.

Wśród omawianych prac dominujący był temat ruchu wydawniczego w XX-leciu międzywojennym oraz w ramach tzw. drugiego obiegu wydawniczego. Nieco mniej uwagi poświęcono losom rynku na przełomie XIX i XX wieku oraz współczesnym trendom mającym obecnie miejsce w ruchu wydawniczym w Polsce. Najchętniej skupiano się na konkretnym przedmiocie badań, rzadkością były dogłębne i szersze opracowania przekrojowe danego zagadnienia.

Dużo uwagi poświęcono w piśmiennictwie naukowym zagadnieniu polskiego rynku książki dziecięcej i młodzieżowej w XXI wieku. Zauważono pozytywne zmiany, jakie zaszły w tym zakresie od początku nowego stulecia. Dokonano także statystycznych analiz rozwoju tego segmentu ruchu wydawniczego, które również pokazały jego dynamiczny rozwój. Poza analizą współczesnego rynku książki dziecięcej i młodzieżowej, badano także jego kształt po II wojnie światowej.

Przeprowadzone badanie pozwala stwierdzić, że w XXI wieku w ramach nauk o komunikacji społecznej i mediach funkcjonuje wiele metod badawczych wykorzystywanych w piśmiennictwie naukowym na temat zagadnień ruchu wydawniczego. Zaobserwować można także subtelną tendencję do odchodzenia od tematów historycznych w stronę tych bardziej współczesnych, dotyczących głównie analizy zmian (pozytywnych i negatywnych) zachodzących na polskim rynku książki.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Barcik, K. (2021). Fińskie książki dla dzieci na polskim rynku wydawniczym. *Sztuka Edycji*, 18(2), 99-107.
- [2] Ciszewska, W. A. (2015). *Skażone władzą. Ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956*. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- [3] Durka, J. (2014). Wybrane problemy z działalności wydawniczej Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych w dwudziestoleciu międzywojennym. W I. Michalska, & G. Michalski (red.), *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XX i pierwszych latach XXI wieku* (ss. 45-57). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- [4] Foszczyńska, B. (2016). Książka sportowa na polskim rynku wydawniczym w latach 1989- 1995. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 14, 165-190.
- [5] Gołębiewski, Ł. (2006). *Rynek książki w Polsce. Podstawowe zagadnienia*. Biblioteka Analiz.
- [6] Gołębiewski, Ł., Waszczyk, P., Frołow, K., Dobrołęcki, P., Gardziński, T., Tenderenda-Ożóg, & E., Górski, J. (2002-2020). *Rozmowy o rynku książki*. Biblioteka Analiz.
- [7] Kitrasiewicz, P., & Gołębiewski, Ł. (2005). *Rynek książki w Polsce 1944-1989*. Biblioteka Analiz.
- [8] Konopka, M. (2018). *Polski rynek wydawniczy Lwowa w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1914)*. Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”.
- [9] Kuta, C. (2019). *Niecenzurowane. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Krakowie w latach 1976-1990*. Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.
- [10] Laskowska, J. (2009). *Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945- 1989)*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- [11] Lutomiński, M. (red.). (2013). *Sztuka Edycji. Dziewiętnastowieczny rynek wydawniczy*, 1(4).
- [12] Mlekicka, M. (1987). *Wydawcy książek w Warszawie w okresie zaborów*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- [13] Nadolna-Fluczykont, M. (2014). Wznowienia książek z dwudziestolecia międzywojennego. W K. Heska-Kwaśniewicz, & K. Tałuć, *Literatura dla dzieci i młodzieży*, t. 4 (ss. 286-294). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- [14] Nieć, G. (2016). *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy*. Księgarnia Akademicka.
- [15] Olaszek, J. (2015). *Revolucja powielaczy. Niezależny ruch wydawniczy w Polsce 1976-1989*. Trzecia Strona.
- [16] Olaszek, J., & Wołk, G. (2013). Drugi obieg wydawniczy w oczach Służby Bezpieczeństwa. *Pamięć i Sprawiedliwość*, 1(21), 369-435.
- [17] Pękalska, M. (2015). Wrocławski ruch wydawniczy lat 1945-1953. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 8(1), 49-72.
- [18] Rogoź, M. (2012). Polska literatura dla dzieci i młodzieży w okowach cenzury. Oceny wydawnicze książek z lat 1948-1956. *Roczniki Biblioteczne*, 56, 55-81.
- [19] *Rynek Książki w Polsce (1998-2023)*. Wydawnictwo Magazyn Literacki-Herbud & Biblioteka Analiz Literackich.
- [20] Sadowska, J. (2004). Wybrane aspekty polskiego rynku wydawniczego po 1989 roku w świetle statystyki. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 2(84), 30-40.
- [21] Sadowska, J. (2013). Geografia wydawnicza książek w Polsce (1999-2010). *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 51(2), 98-112.
- [22] Sadowska, J. (2016). Literatura dziecięca w Polsce w świetle statystyki wydawniczej (1944-2012). *Bibliotekarz Podlaski*, 2(33), 13-27.
- [23] Skrzypczak, A. (2012). *Ruch wydawniczy we Lwowie w latach 1929-1939*. Biblioteka Analiz.
- [24] Szwabowicz, M. (2017). Wydawcy w służbie idei. O pionierach hebrajskiego świeckiego ruchu wydawniczego. *Studia Judaica. Biuletyn Polskiego Towarzystwa Studiów Żydowskich*, 20(2), 237-263.
- [25] Śmigiel, Ł. (2018). *Wybrane formy promocji książki w Polsce i na świecie*. Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner.
- [26] Wójcik, E. (2001). Ruch wydawniczy we Lwowie w okresie dwudziestolecia międzywojennego. W J. Jarowiecki, *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*. t. 5 (ss. 167-176). Wydawnictwo Naukowe AP.
- [27] Wójcik, M. (2012). Zagadnienia wydawnicze w nauce o książce. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 5(1), 37-49.
- [28] Zając, M. (2007). Rynek wydawniczy w dziedzinie książki dla dzieci - dobra zmiana!. *Guliwer. Dwumiesięcznik o książce dla dziecka*, 1(79), 31-33.